

چکیده

حوزه کشورهای آفریقا همواره عرصه کشمکش‌های داخلی و خارجی بوده است و این روند اخیراً برجسته شده است. ترکیه، اسرائیل، ایران، عربستان و سایر قدرت‌های غرب آسیا در حال یارگیری برای یک رقابت در این قاره هستند. مولفه‌های قومی و به‌ویژه مذهبی این روند را تشدید کرده است. به‌ویژه که این مولفه‌ها، عرصه سیاسی کشورهای آفریقایی را بیش از هر ناحیه دیگری دچار بحران کرده است. نیجریه در این بین به واسطه جمعیت مسلمان و مسیحی موقعیت برجسته‌ای دارد. مساله مذهب و سیاست به‌شدت عرصه داخلی نیجریه را متشنج کرده و این تشنج با حمایت‌های خارجی وخیم‌تر می‌شود. با توجه به اهمیت مذهب در جامعه نیجریه، این مقاله به بررسی ماهیت گروه‌های سنی اسلام‌گرا در این کشور می‌پردازد و در نهایت به تعاملات این گروه‌ها با مسیحیت و تشیع و ارتباط آن با عربستان و برخی کشورهای عربی می‌پردازد.

واژگان کلیدی

اسلام، مسیحیت، سیاست، افراط‌گرایی، نیجریه، عربستان

مقدمه

ساختار جمعیتی هر کشوری، از نظر تعداد جمعیت، قومیت، مذهب و هر مساله مرتبط با آن هم در عرصه داخلی آن کشور و هم در بعد خارجی مولفه‌ای تاثیرگذار است. در این بین تعامل حکومت با قومیت‌ها، مذاهب، نقش و جایگاه این شکاف‌های قومی و مذهبی در سیاست و دیگر امور جامعه در امنیت و ناامنی آن جامعه تاثیرگذار است. گاه ماهیت‌های متفاوت جمعیت یک ملت نوع رابطه آن با کشورهای دیگر و حتی همسایگان را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد. نیجریه بزرگترین کشور مسلمان در غرب قاره آفریقا نمونه خوبی از این شرایط است. نیجریه پرجمعیت‌ترین کشور قاره آفریقا است که به دلیل تنوع فراوان قومی و نژادی طی چند سال گذشته شاهد درگیری‌های زیادی بوده است. ماهیت شناسی ساختار جمعیتی، قومیتی و مذهبی ملت نیجریه گاه در همه امور مرتبط با سیاست محلی، کشوری و حتی خارجی نقش ایفا می‌کند. این ماهیت شناسی بر نوع ساختار حکومتی کشور نیز تاثیرگذار بوده است. به گونه‌ای که انتقال قدرت در این کشور همواره متأثر از دو مولفه قومیت، مذهب در کنار ساختار غیر دموکراتیک بوده است.

مردم آفریقا و به‌ویژه نیجریه از قدیم الایام مردمی مذهبی بوده‌اند که گاه سنت‌های باستانی همچون بت‌پرستی هنوز در بخشی از جمعیت آن‌ها مرسوم است. به گونه‌ای که حدود ده درصد مردم نیجریه بت‌پرست هستند. با ورود مسیحیت و اسلام، اکثریت مطلق مردم آفریقای سیاه و به‌ویژه کشور نیجریه به این دو آیین گرویدند. تاریخ ورود اسلام به این کشور به قرن هفتم هجری از طریق سودان و صحرای غربی بر می‌گردد که تجار مسلمان در این گسترش نقش برجسته‌ای داشتند. بنابراین طبیعی بود که مناطق شمالی این کشور آغازگر گرایش به اسلام باشند و بعدها مسکن اکثریت مسلمانان این کشور شوند. از آنجا که بیش از ۵۰ درصد مردم کشور نیجریه مسلمان هستند، مولفه دین اسلام هم در تعامل گروه‌های جمعیتی مختلف این کشور و هم نقش گروه‌های اسلامی در ساختار حکومت و جامعه موضوعی قابل بررسی است که حتی نوع سیاست خارجی این کشور را جهت‌دهی می‌کند.

این مقاله با تمرکز بر بحث ماهیت شناسی گروه‌های سنی اسلام‌گرا نخست به بررسی ساختار سیاسی قدرت، نوع حکومت، تقسیمات کشوری، اقوام و مذاهب این کشور می‌پردازد که محوریت با جمعیت مسلمان و با تاکید بر اهل سنت است. با توجه به ساختار سیاسی بر مبنای تقسیم ایالت‌ها، زمینه برای شکل‌گیری گروه‌هایی بر محوریت مذهب و قومیت فراهم شده است. از این رو بررسی جایگاه اهل سنت از نظر جمعیت، نهادها و گروه‌های سنی مد نظر است. با توجه به اینکه اکثریت مسلمانان نیجریه از اهل تسنن هستند، برای درک این ماهیت شناسی لازم است به

نقش و جایگاه آن‌ها در ساختار سیاسی نیجریه هم در سطح حکومت فدرال و هم حکومت‌های ایالتی پرداخته شود.

وجود جمعیت سنی زیاد نوع روابط این گروه با دیگر کشورهای عربی و به‌ویژه عربستان نیز موضوع بررسی است که این روابط بر روابط دولت نیجریه با این کشورها نیز تاثیرگذار است. در آخر به تعامل اهل سنت با شیعیان و مسیحیان این کشور پرداخته می‌شود. در این زمینه مولفه‌های مذهبی بیشترین تاثیر را دارد. اگرچه قانون اساسی این کشور گرایش به مذهبی خاص در ساختار سیاسی را منع کرده، اما حکومت مرکزی ناچار از دخالت در این نوع تعاملات شده که گاه به بحران‌های مذهبی در این کشور زده است و حتی انتقال قدرت سیاسی را تبدیل به یک بحران ملی کرده است. این تعاملات بین اهل سنت و به‌ویژه تشیع گاه تبدیل به جنگی نیابتی با حمایت برخی از کشورها به‌ویژه عربستان شده که نیجه آن، گسترش خشونت بین این دو گروه به جای تعامل صلح‌آمیز بوده است.

نیجریه: ساختار قدرت؛ ساختار اقوام و مذاهب

نیجریه پر جمعیت‌ترین کشور در آفریقا است. این کشور همچنین دومین اقتصاد این قاره را دارد. از نظر توانمندی نظامی، نیجریه رتبه سوم در این قاره را دارا می‌باشد. در حوزه منابع انرژی، نیز رتبه بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت قاره آفریقا به این کشور تعلق دارد که در جهان رتبه دهم را دارد. این کشور به عنوان بزرگ‌ترین قدرت نظامی در منطقه، نقش مرکزی را در جامعه اقتصادی دولت‌های آفریقا بازی می‌کند. همچنین نیجریه تجربه ۱۳ سال حکومت دموکراتیک بی‌وقفه را دارد (OECD Report, 2016:7). در باب اهمیت سیاست در نیجریه این گفته مشهور وجود دارد که «اگر نیجریه، از دست برود، مابقی آفریقای پایین صحرا نیز از دست می‌رود». ساختار سیاسی حاکم بر این کشور آفریقایی از نوع ریاست جمهوری فدرال است که در آن استان‌ها و ایالت‌ها از حق خودمختاری محدودی برخوردار هستند و در داخل خود تقسیماتی دارند (Index mundi, 2021).

نیجریه دارای ۳۶ ایالت است. در واقع هر ایالت به تعدادی نواحی حکومت محلی تقسیم شده است. به عنوان نمونه ایالت کوآرا در شمال به ۱۶ ناحیه حکومت محلی تقسیم شده است که بر هر کدام شورایی حاکم است. ساختار قانونی این کشور آفریقایی ترکیبی از نظام حقوق کامن‌لو انگلیس، حقوق اسلامی که در ۱۲ ایالت شمالی اجرا می‌شود و حقوق سنتی است. ریاست جمهوری این کشور به دست محمدو بوهاروی است. رئیس‌جمهور ریاست دولت و حکومت را بر عهده دارد و اعضای کابینه را منصوب می‌کند. رئیس‌جمهور به وسیله اکثریت مطلق آرای مردم برای یک دوره چهار ساله انتخاب می‌شود. ساختار قوه مقننه این کشور از نوع دو مجلسی متشکل

از سنا و مجلس نمایندگان است. دادگاه عالی بالاترین ارگان قضایی نیجریه است و قضات آن توسط شورای ملی قضایی به رئیس جمهور معرفی و منصوب می‌شوند. از جمله احزاب سیاسی این کشور عبارتند از: حزب کنگره برای تغییر پیشرو؛ حزب دموکراتیک خلق؛ حزب مردمی دموکراتیک، حزب اتحاد و حزب کارگران (Index mundi, 2021).

قانون اساسی نیجریه به صراحت بیان می‌کند که هیچ دولت مذهبی در نیجریه وجود ندارد و همه مذاهب از آزادی بیان برخوردارند و تبعیض بر اساس باورهای مذهبی وجود ندارد. با این حال ساختار سیاسی در این کشور آفریقایی، ملغمه‌ای از هویت مذهبی، قومی و منطقه است. خشونت‌ها در این کشور نیز حول همین عناصر رخ می‌دهد. در حالی که مسیحیان در جنوب این کشور اظهار نگرانی می‌کنند که ارتش و مراکز دفاعی در کنترل مسلمانان است، هم مسیحیان و هم مسلمانان متفقاً شاکی هستند که رهبران سیاسی با پارتی بازی، گرایش به هم مسلکان خود دارند که منجر به شعله‌ور شدن خشونت‌های فرقه‌ای شده است. با این حال برخی گروه‌های اسلام‌گرا مانند بوکو حرام تنها قانون حاکم بر نیجریه را، شریعت می‌دانند و برای اجرای آن تلاش‌هایی کرده‌اند (Karmel, 2018:3).

در ارتباط با گروه‌های فشار سیاسی در نیجریه؛ اتحادیه کارکنان دانشگاه‌ها، کمپین حمایت از دموکراسی، سازمان آزادی‌های مدنی، کمیته دفاع از حقوق بشر، کنگره کارگران نیجریه و مدافعان جهانی دموکراسی را می‌توان بر شمرد. در ارتباط با گروه‌های قومی، بیش از ۲۵۰ گروه قومی در این کشور وجود دارد. پرجمعیت‌ترین و سیاسی‌ترین گروه‌های قومی در این کشور عبارتند از: هوسا و فولانی ۲۹ درصد، یوروبا ۲۱ درصد، ایگبو ۱۸ درصد، ایجاو ۱۰ درصد، کانوری ۴ درصد، ایبی ۳/۵ درصد و قومیت تیو ۲/۵ درصد. ۵۰ درصد جمعیت کشور نیجریه دین اسلام، ۴۰ درصد مسیحی و باورهای عمومی ۱۰ درصد را تشکیل می‌دهند (Cia fact book, 2020). این مسلمانان شامل گروه‌های قومی متعددی هستند. مثلاً در منطقه باسا، از مناطق حکومت محلی در ایالت پلاتو، اکثریت مسلمانان از فولانی‌ها هستند و عده کمی نیز از قومیت هونسا. در منطقه پانکشین بومی‌های کمی مسلمان هستند (Adam, 2012:8-10). همیشه مسلمانان از نظر جمعیت در برخی ایالت‌های شمالی اکثریت قاطع را داشته‌اند. جدول زیر گویای این امر است.

جدول ۱: درصد جمعیت ایالت‌های شمالی بر حسب مولفه مذهب

ایالت‌های کنونی	2000			1983		
	دیگر ادیان	مسیحی	مسلمان	دیگر ادیان	مسیحی	مسلمان
کاوارا	10,8	13,6	75,6	30,1	6,5	63,4
نیجر	33,6	4,0	62,4	49,7	3,5	46,8
کوجی	34,2	28,2	37,5	59,1	18,5	22,5
نساواوا	56,0	13,8	30,2	68,8	7,8	23,4
پلاتئو	50,7	23,2	26,1	63,1	11,4	25,5
بئو	43,8	53,4	2,8	90,1	7,1	2,8

Source: Index Mundi, 2021

در سال ۲۰۱۰ موسسه آماری Pew تعداد مسلمانان کشور نیجریه را ۸۰ میلیون نفر برآورد کرده بود. به گونه‌ای که این کشور پنجمین کشور مسلمان جهان از نظر رتبه تعداد مسلمانان است. مسلمانان نیجریه اغلب در تجارت، مشاغل مرتبط با حمل و نقل و کشاورزی مشغول هستند. در حالی که مسیحیان اغلب مشاغل خدماتی را بر عهده دارند. مسلمانان سنی ۹۵ درصد مسلمانان نیجریه را به خود اختصاص داده‌اند که خود شامل فرقه صوفیه با دو زیر گروه تیجانیه و قادریه که تیجانیه درصد بیشتری است، ضد صوفی‌ها شامل فرق ایزالا و سلفی‌ها و دسته سوم سنی‌های بی‌طرف و سلفی‌های میانه‌رو هستند. شیعیان ۲ تا ۳ درصد هستند. نیجریه دوازدهمین کشور جهان از نظر درصد شیعیان ساکن در این کشور است. نیجریه بزرگ‌ترین جامعه مسلمانان در آفریقای پایین صحرا را دارد. اغلب مسیحیان نیجریه نیز پیرو فرقه پروتستان هستند. بیشترین درصد سنی‌های این کشور پیرو مذهب مالکی هستند. اقلیت قابل‌شماری نیز پیرو مذهب شافعی هستند. در حالی که حامیان صوفی مسلک اخوان‌المسلمین درصد بیشتری از سنی‌های نیجریه را دربردارد (Ostien, 2017: 24-27).

در ارتباط با نهادهای مسلمانان حکومت باید گفت در ساختار ایالتی و مناطق حکومت محلی مجموعه‌ای از موسسات سنتی با ساختاری سلسله‌مراتبی وجود دارد. در ایالت‌های نیجریه دو شورا وجود دارد: شورای ایالتی حاکمان سنتی و شورای The Gbong Gwom Berom که نود درصد اعضای آن غیر مسلمان هستند. از دیگر نهادهای مسلمانان که با حکومت مرتبط است، دادگاه تجدیدنظر شریعت و اداره رفان مسلمانان زائر است که در ایالت‌های شمالی که اغلب مسلمانان ساکن هستند، وجود دارد. مسیحیان نیز چنین اداره‌ای دارند. کارکرد این دو اداره فراهم کردن زمینه سفر مسلمانان به عربستان سعودی و مسیحیان به اسرائیل است. تضاد شمال مسلمان‌نشین و جنوب

مسیحی‌نشین نقش مهمی در سیاست نیجریه دارد (Timer, 2018:7). ساختار قدرت سیاسی نیجریه بر خلاف آنچه که در قانون اساسی این کشور آمده است، به شدت متأثر از مذهب است. هر سه دینی که در نیجریه وجود دارد، به نقش مذهب در سیاست باور دارند (Fakude, 2015).

اهل سنت در نیجریه

از نظر ساختار جمعیتی، مسلمانان اهل تسنن نیجریه بیشترین میزان تراکم را در ایالت‌های شمال این کشور دارند. با این حال در جنوب غربی این کشور نیز جمعیت اهل تسنن قابل توجهی وجود دارد. سنی‌های نیجریه اولین گروهی از این کشور بودند که قبل از ظهور استعمار در نیجریه، در شمال آن حکومتی متکی به احکام اسلام ایجاد کردند. این در حالی است که ۳ درصد جمعیت شیعه این کشور که حدود هفت میلیون نفر هستند، در مناطق مرکزی و جنوبی ساکن هستند. از نظر جمعیتی مسلمانان اهل تسنن در هر ایالتی از نیجریه درصدی از انواع مذاهب اهل تسنن را دارا می‌باشند. مثلاً در ایالت کوجی، فرقه احمدیه در اغلب شهرهای آن ساکن هستند که حدود ۴۰ درصد از کل سنی‌ها را دارند. در حالی که جمعیت شیعه ساکن این ایالت ۲ درصد است. گرایش‌های صوفیانه سنی مسلک در این ایالت نیز به‌ویژه تیجانی وجود دارد، در حالی که فرقه قادریه درصد کمتری از جمعیت این ایالت را شامل می‌شود. درصد این فرقه‌های اهل تسنن شهر به شهر ایالت کوجی متفاوت است. به عنوان نمونه تیجانی‌ها ۹۰ درصد مسلمانان سنی شهر ایگالاند را شامل می‌شوند. در حالی که کل مسلمانان شهر اکالند از این ایالت در اقلیت هستند و ۶۰ درصد همین اقلیت‌ها از اهل تسنن هستند (Afolabi, 2017:11-13).

مسلمانان و به‌ویژه اهل تسنن نهادهای آموزشی دینی مرتبط با خود را دارند. بیشترین فعالیت اهل تسنن نیجریه در تعلیمات دینی در سطوح مختلف متمرکز شده است. مدارس آموزشی آموزش قرآن در سطح اول قرار دارند. آموزش قرآن در مرحله اول قرار دارد. نهادهای مدنی این آموزش که در واقع مدرسه هستند، متناسب با شرایط جغرافیایی توسط مفتی‌های اهل تسنن در سه طبقه تقسیم شده‌اند. مدارس متحرک A و B و مدرسی موسوم به تسانگایا (Thurston, 2017:14).

مدارس نوع اول در واقع مدارس سیار هستند، در حالی که نوع دوم مدارس ثابت در خارج از مناطق می‌باشند. نوع سوم نهادهای آموزش دینی بزرگتر نسبت به دو نوع قبلی در بین اهل تسنن نیجریه است. سازمان‌ها و جریان‌های اهل تسنن نیجریه انواع گوناگونی دارد و گاه در هر ایالتی متفاوت هستند. تنها در ایالت پلاتو بیش از ۴۰ گروه و جریان اسلام‌گرا وجود دارد که اکثریت مطلق آن‌ها متعلق به اهل تسنن است. برخی از این سازمان‌ها به ثبت دولت رسیده‌اند. از جمله مهم‌ترین این سازمان‌ها جامعه نورالدین نیجریه است. که در واقع جامعه اسلام‌گرای انقلابی است.

این جامعه در ۱۹۴۸ تاسیس شد و بیش از ۴۰ شاخه در نیجریه دارد. این جامعه که نگرشی اخوانی دارد، بیشترین تمرکز خود را بر روی آموزش گذاشته است (Paden, 2015: 6-7).

جماعت النصر الاسلام از دیگر جریان‌های اسلامی است که در ۱۹۶۱ توسط اهل تسنن در نیجریه و در ایالت پلاتو پایه‌گذاری شد. با این حال بر اساس منشور این نهاد، عضویت دیگر فرقه‌های مسلمان در آن آزاد است. همه مسلمانان خارج از نیجریه می‌توانند عضو این نهاد شوند. از جمله زیر مجموعه‌های این نهاد؛ دفتر مرکزی، شاخه‌ها و زیر شاخه‌ها هستند. مهم‌ترین ویژگی این جماعت توجه به غیر مسلمانان است. ارسال مبلغین مذهبی به دیگر نقاط کشور در راستای این هدف است. این جماعت تبدیل به شبکه‌ای شده که دولت و دیگر سازمان‌های بین‌المللی از طریق آن با دیگر گروه‌ها ارتباط برقرار می‌کند. در حل بسیاری از مناقشات این جماعت نمایندگی مسلمانان را بر عهده دارد. از جمله کنفرانس صلح در ۲۰۰۴ در ایالت پلاتو از این موارد است (Lewis, 2012: 10).

دیگر جریان سنی در نیجریه موسوم به جماعت عزالت البدعه و اقامه السنه است که به معنی جامعه حذف ارتداد و ایجاد سنت است. این جنبش در ۱۹۷۸ آغاز به کار کرد. که به رهبری شیخ اسماعیل ادیس ضمن موعظه‌هایی خواهان اصلاح‌گری بود. تمرکز اصلی این جماعت حمله به نگرش‌های صوفی‌گرایانه و بازگشت به سنت اصیل پیامبر اسلام است و با هر نوع بدعت خلاف سنت برخورد می‌کند. در دوران زمامداری ادیس در ارتش، او از این نیرو برای اهداف گروه خود استفاده کرد که موجب عزلش شد. از جمله اهداف این سازمان اهل تسنن روشنگری مسلمانان نسبت به بدعت‌های نوظهور توسط برخی فرقه‌های اسلامی است. فعالیت‌های این نهاد زیر نظر رهبران شورایی آن ترسیم می‌شود. این جنبش در ایالت‌های مختلف نیجریه اقدام به تاسیس مدارس در جهت مطالعات اسلامی و عربی کرده است. حتی در حوزه بهداشت بیمارستان السنه را تاسیس کرده است. این جنبش بعدها دچار انشقاق شد و تبدیل به دو گروه A و B شد (Falola, 2016: 7-9).

جنبش برادران، دیگر جریان اهل تسنن در شمال کشور نیجریه است. با توجه به این که این گروه سازمان‌دهی شده نیست، نام ثابتی ندارد. به گفته رهبران این جریان، این جنبش نه انجمن و نه سازمان است که نیازمند ثبت و همکاری با حکومت سکولار باشد. هدف اصلی این جنبش واقعی‌سازی شریعت است و از این رو عضویت دیگر مسلمانان نیز بلا اشکال است. این جنبش که متأثر از اخوان المسلمین است، با پیروزی انقلاب اسلامی ایران بیشتر تقویت شد. از نظر رهبران این جنبش، انقلاب اسلامی به گفته رهبری آن، انقلابی برای اسلام و نه کشور ایران است. بعدها جریان شیعه و به‌ویژه شخصیت ابراهیم زکزاگی بر این جنبش مسلط شدند و گرایش به شیعه یافت (Faltun, 2020: 13).

البته جریان‌های اهل تسنن در عرصه مدنی و آموزشی محیط خود را صرفاً به خود محدود

نکرده‌اند. فدراسیون انجمن‌های زنان مسلمان نیز توسط اهل تسنن در سال ۱۹۸۵ تشکیل شده است. این فدراسیون توسط گروهی از زنان مسلمان اهل تسنن که در غرب تحصیل کرده بودند، پایه‌گذاری شد. این فدراسیون همچون چتری است که گروه‌های مرتبط با زنان اسلام‌گرا را به هم وصل می‌کند. هدف این فدراسیون گسترش اسلام راستین از طریق نظام آموزشی در بین دختران کشور نیجریه است. بسیاری از مدارس آموزش قرآن توسط این فدراسیون تاسیس و یا حمایت شده است. همچون دیگر گروه‌های قبلی، این فدراسیون حوزه فعالیت خود را به اسلام صرفاً محدود نکرده بلکه به بهداشت، اقتصاد و مواردی از این قبیل نیز ورود پیدا کرده است. دیگر انجمن مدنی که توسط مسلمانان اهل تسنن ساخته شده شورای علما است که به مسائل مسلمانان غیر بومی می‌پردازد (Stonawski, 2016: 11-13).

ارتباط جماعت العزالت البدعه و اقامه الاسنه با دیگر گروه‌های مذهبی از جمله صوفی‌ها و مسیحی‌ها و به‌ویژه شیعیان بسیار محدود است. اغلب گروه‌ها و جریانات اهل تسنن در نیجریه بر یک موضوع وفاق دارند و آن اجرای کامل قانون شریعت است. جماعت العزالت در این زمینه بیش از سایر گروه‌ها به این موضوع توجه داشته است. جدول زیر گویای این حمایت است.

جدول ۲: حمایت از شریعت بین انواع گروه‌های مختلف مسلمانان/ درصد

مخالفت	خنثی	حمایت	
29	12	59	صوفی‌ها
10	6	84	عزالت

Source: Canci, 2016

در واقع جریان العزالت البدعه در دل اهل تسنن کشور نیجریه با وهابی مسلک‌ها قرابت دارد. جریانات اهل تسنن در ایالت بنوا که مسیحیان فرقه تیو اکثریت را تشکیل می‌دهند، مسلمانان در اقلیت هستند، نیز وجود دارند. مشابه همان جریاناتی که در ایالت پلاتنو گفته شد، در این ایالت نیز وجود دارد که محوریت همه آن‌ها با اهل تسنن است. جامعه دانشجویان مسلمان نیجریه که در دهه ۱۹۵۰ آغاز به کار کرد و هدف اصلی آن اجرای شریعت و حمایت از آن بود، توسط مسلمانان اهل تسنن از جمله تاج‌الدین آروماشودون^۱ تاسیس شد (Tahan, 2017: 17).

جامعه انصارالدین نیجریه در سال ۱۹۲۴ تاسیس شد. این جریان مدنی اهل تسنن رویکردی تعامل‌گرایانه با دیگر ادیان و مذاهب در نیجریه داشته است و هدف اصلی آن گسترش خدمات آموزشی به‌ویژه در میان مسلمانان است. اکنون این نهاد یکی از مشهورترین جریانات مدنی

مسلمانان در همه ایالت‌های این کشور آفریقایی است. به گونه‌ای که بیش از دویست شعبه در سراسر کشور دارد. در اساسنامه این جامعه آمده است که سازمانی غیر انتفاعی است که انواع خدمات را به همه مردم کشور بدون هیچ تبعیضی اعم از جنسیت، مذهب و قومیت ارائه می‌دهد (Barkindo, 2014: 17).

از دیگر نهادهای مدنی که بیشتر در مناطق سنی‌نشین ایالت‌های نیجریه فعال است می‌توان به سازمان خیریه هدایت المسلمات اشاره کرد. این سازمان مدنی با تمرکز بر روی نقش زنان در جامعه، در راستای فعالیت اقتصادی زنان فعالیت می‌کند. آموزش‌های این سازمان به مناطق روستایی محدود شده است. در کنار نهادهای مدنی اهل تسنن، شخصیت‌های مطرح مذهبی سنی که بر جامعه تاثیرگذار هستند نیز در ایالت‌های این کشور وجود دارد. مالام ابوبکر عمر آگودا در ایالت کوگی یکی از این افراد است که از بانیان جریان الدعوه در این ایالت است. شیخ تاج‌الدین بلو نیز از این افراد سرشناس اهل تسنن است که در آبو‌جا فعال است. شیخ یوسف عبدالهی نیز در ایالت کوگی مطرح است. وی با اغلب گروه‌های تسنن در کشورهای دیگر ارتباط دارد و مسافرت‌های زیادی به کشورهای عرب و به‌ویژه عربستان داشته است. وی مطالعات و نوشته‌های زیادی در باب صوفیه داشته است. این شخصیت مرکز مطالعات التعليم العربی و الاسلامی را نیز تاسیس کرده است. فارغ التحصیلان این مرکز بیشتر به کار قضاوت و وکالت مشغول می‌شوند (Aliyu, 2015: 11-12).

در زیر مجموعه انواع شاخه‌هایی که از اهل سنت در نیجریه بیان شد، دو گروه دیگر رادیکال نیز وجود دارد: بوکو حرام و دارالاسلام. بوکو حرام در دهه ۱۹۹۰ در شهر مایدوگوری پدید آمد. از نظر زبان "حوسی" بوکو حرام یعنی "حرام بودن تحصیل به روش غربی" است. برخی از اعضا این جناح در سال ۲۰۰۲ اقدام به مهاجرت در مناطقی دورتر از ایالت یوبه کردند که از آنجا با نام طالبان نیجریه در سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۴ به جنگ با پلیس رفتند. اعضای این جریان افراطی سنی پس از پراکندگی باز حول محوریت شخصیت یوسف محمد مجددا گرد آمدند که او نیز تربیت یافته مدارس قرآنی اهل تسنن بود. بوکو حرام با شخصیت‌های دیگری و با تاسی از سنت، رویه‌های افراطی در باب حلال و حرام در اسلام اتخاذ کرد (Ibrahim, 2012: 10-11).

این جریان افراطی مخالف هر گونه همکاری آموزشی مسلمانان با نهادهای آموزشی حکومت بود. این جریان سنی ضمن رد نظام دموکراتیک متأثر از غرب، مخالف شرکت مسلمانان در امور حکومت بود. این گروه مورد حمایت برخی تجار و کشاورزان اهل تسنن است. این جریان افراطی عمده نیروی خود را از افراد فاقد تحصیلات و جوانان بیکار به‌دست می‌آورد. البته بسیاری از علمای اهل تسنن جریان بوکو حرام را طرد کرده‌اند و در ضد آن صحبت‌هایی نیز ارائه داده‌اند

(Sampson,2017:10).

جریان دارالاسلام دیگر گروه منتصب به اهل تسنن در کشور نیجریه است که در سال ۱۹۹۳ در ایالت نیجر تاسیس شد که رهیافتی ارتودکسی به اهل تسنن دارد و از نظر قومیتی بیشتر به هائوسا گرایش دارد. این فرقه به دنبال ساخت یک جامعه منزوی و به اصطلاح پیوریتان است که در درون آن همه چیز مورد نیاز افراد توسط خودشان و برای هم فراهم می‌شود. از این رو خود را دارالسلام می‌نامد. این فرقه در مکو ساکنند. با این حال دستورات فقه مالکی بر این جریان سنی حاکم است. این جریان سنی تعلیمات غربی را بر خلاف بوکو حرام رد نمی‌کند و روابط دوستانه‌ای با حکومت مرکزی دارد. با این حال حکومت مرکزی این جریان را خطرناک دانسته و ضمن دستگیری اعضا و اقامت در کمپ‌های اجباری، آن‌ها را به ایالت‌های دیگر نیجریه تبعید کرد تا خطر ظهور بوکو حرام جدیدی را خنثی کند. بیشترین تعداد نیروهای جریان دارالاسلام در ایالت کانو ماوا گزیده و مورد حمایت این ایالت قرار گرفته‌اند (Campbell,2014:7-9). با این حال اقدامات قوای دولتی حاکم بر نیجر در ارتباط با دارالاسلام به شدت با واکنش دولت مرکزی و افکار عمومی رو به رو شد. هیچ شکایت رسمی از این اقدام خشونت‌آمیز به عمل نیامد و دارالاسلام بر روی کاغذ ماند.

مشارکت اهل سنت در ساختار قدرت و حکومت نیجریه

قانون اساسی نیجریه، تشکیل حکومت مذهبی را توسط دولت فدرال و دولت‌های ایالتی ممنوع کرده است. این به معنی عدم مشارکت گروه‌های مذهبی در ساختار قدرت نیست. مشارکت اهل سنت در ساختار قدرت نیجریه طیف ثابتی ندارد و بسته به درصد جمعیتی آن‌ها در یالت است. این مشارکت را می‌توان در دو سطح درون ایالتی و کل کشور در نظر گرفت. در ایالت‌های مسلمان‌نشین که اغلب آن‌ها از اهل تسنن هستند، مشارکت فعالانه در سیاست دموکراتیک وجود دارد. این مشارکت هم در عرصه انتخابات و هم در گرفتن پست‌های سیاسی توسط اهل تسنن دیده می‌شود. در برخی ایالت‌های مسلمانان اهل تسنن توانسته‌اند تا سطح فرمانداری ایالت انتخاب شوند. الحاجی ابوبکر آدو و الحاجی ابراهیم ادریس از اهل سنت به مقام فرمانداری ایالت کوچی رسیده بودند. در سال ۲۰۱۱ اهل سنت در ساختار حکومت این ایالت نقش آفرین بودند. در انتخابات ماه مارس ۲۰۱۱ این ایالت یک مسلمان اهل تسنن به فرمانداری منتصب شد. از ۲۵ عضو مجلس ایالتی این ایالت ۱۷ نفر از مسلمانان که اغلب از اهل تسنن بودند انتخاب شدند. شش نفر از ۲۱ نفر روسای محلی در این ایالت از اهل تسنن برگزیده شدند. همچنین از سه سناتور این ایالت یک نفر مسلمان سنی انتخاب شد. پنج نفر از اعضای مجلس نمایندگان این ایالت نیز از اهل تسنن انتخاب شدند (pate,2015).

نهادهایی نیز از سوی حکومت طراحی شده که به امور مسلمانان می‌پردازد. دادگاه تجدیدنظر شریعت در ایالت‌های شمالی و هیئت نظارت بر امور زوار برای سفر به عربستان از این دسته هستند. همین نوع مشارکت از سوی اهل تسنن در ساختار قدرت در ایالت‌های دیگر نیز وجود دارد. فرماندار اجرایی ایالت کاوارا به دست شخصیت اهل تسنن ابوبکر بوکولا سرکی است. اکثریت مجلس ایالتی این ایالت از آن مسلمانان به‌ویژه اهل تسنن است. که از ۲۴ نفر اعضا، ۲۰ نفر اهل تسنن هستند. دو نفر از سه نفر سناتور ایالت کاوارا مسلمان اهل تسنن بوده و سخنگوی مجلس نیز محمد هن باباتنده از اهل سنت سخنگوی مجلس ایالتی را بر عهده دارد. در آخر ۱۳ نفر از ۱۶ نفر شورای ریاست محلی مسلمان هستند که با توجه به جمعیت زیاد اهل تسنن در این ایالت، احتمالاً این اعضا نیز از اهل تسنن باشند (Alkali, 2016: 9-11). دادگاه‌های شریعت و هیات نظارت بر امور زوار در اغلب ایالات از جمله کاوارا وجود دارد.

همین مشارکت در ساختار قدرت و حکومت در ایالت بننو دیده می‌شود. اگر چه قومیت تیو در این ایالت دست برتر را در نهادهای حکومتی دارد که اغلب مسیحی هستند. با این حال مسلمانان این ایالت به ندرت توانسته‌اند مقامات سیاسی بالا را به دست آورند. از سال ۲۰۰۳ تا سال ۲۰۱۱ تنها یک مسلمان از اهل تسنن توانست در مجلس ایالتی ورود پیدا کند. در ماه مارس سال ۲۰۱۱ هیچ مسلمانی در ساختار قدرت این ایالت مشارکتی نداشت. با این حال حکومت این ایالت کمک‌های مالی زیادی برای بازسازی مساجد مسلمانان اختصاص داده است. بیشترین کمک این ایالت به گسترش نهادهای آموزش دینی مسلمانان از جمله مدارس دولتی بوده است (Jimba, 2012: 11).

به‌طور کلی در ایالت‌های نیجیر و کاوارا حکومت به دست مسلمانان و به‌ویژه گروه‌های سنی است. با این حال جریان تروریستی بوکو حرام که خود را منتسب به اهل سنت می‌داند، مخالف هر گونه مشارکت مسلمانان در ساختار قدرتی است که آن را سکولار می‌داند. این گروه خواهان برقراری حکومتی اسلامی از آن نوع که خود به آن باور دارد، است. اگرچه اهل تسنن در ساختار قدرت نیجریه به‌ویژه در سطوح ایالتی نقش‌آفرین است، اما حکومت فدرال این کشور در حل مناقشات مذهبی که گاه به ساختار قدرت نیز کشیده می‌شود، ناکارآمد بوده است (Abdussalam, 2012: 6-7).

برخی از شخصیت‌های اهل تسنن نیز در سطح دولت فدرال مناصب سیاسی نیز داشته‌اند. الحاجی آتیکو ابوبکر از جمله اهل تسنن بوده است که معاونت ریاست جمهوری این کشور را بر عهده داشته است (Ibrahim, 2012: 10-11). با این حال در مناصب سطح بالای سیاسی و مشارکت در ساختار قدرت در نیجریه همیشه بحث تقسیم مسیحی - مسلمان وجود داشته است که عمدتاً حول اهل تسنن

است. چرا که شیعیان نیجریه جمعیتی بیش از دو یا سه درصد نمی‌باشند. در جامعه نیجریه اهمیت مذهب بیش از قومیت و ملیت است. برای مسلمانان مذهب بیشترین اهمیت را دارد و سهم آن ۹۱ درصد است. همین میزان اهمیت هم برای مسیحیت با درصدی کمتر وجود دارد. در نظر سنجی صورت گرفته در ارتباط با دیدگاه‌های راجع به حکومت، نگرش اهل تسنن این کشور به حکومت، اعتقاد به حکومتی مشارکت‌جویانه است. در حالی که مسیحیان این کشور حکومتی با رهبری قوی و مقتدر را بیشتر قبول دارند (International Religious Freedom Report, 2014).

اکثریت اهل تسنن نیجریه خواهان گرایش حکومت به سمت دولتی اسلام‌گرا است. در انتخابات اخیر نیجریه مردم این کشور برای برخورد با بوکو حرام، محمود بوهاری از مسلمانان اهل تسنن کشور را بر جانانان مسیحی ترجیح دادند. بوهاری که قبلاً از گسترش شریعت در نیجریه حمایت کرده بود، در تبلیغات انتخاباتی خود وابستگی شخصی خود به مذهبی خاص را منکر شد. بوهاری سنی مسلک، قبل از انتخاب به عنوان ریاست جمهوری نیجریه، فرماندار ایالت سوکوتو بود (Omotola, 2013:4-6).

بوهاری در ۲۰۱۵ در فهرست پنجاه رهبر برتر مسلمانان قرار گرفت. این شخصیت نخستین رئیس شرکت نفت ملی نیجریه نیز بوده است. سلطان ابوبکر نیز از دیگر شخصیت‌های اهل تسنن است که در حکومت نیجریه و به‌ویژه در سوکوتو نقش داشته است. وی ریاست شورای عالی ملی نیجریه در امور اسلامی را در کارنامه خود دارد. وی در واقع سخنگوی مسلمانان نیجریه در حکومت است. ابوبکر در خنثی‌سازی فعالیت‌های بوکو حرام نقش فعالی داشته است. شیخ صالح که در واقع بیشتر به عنوان شخصیتی علمی در نیجریه و خارج از آن شناخته می‌شود، نیز از دیگر شخصیت‌های اهل تسنن در ساختار حکومت نیجریه بوده است. وی مشاور حکومت فدرال در امور مسلمانان بوده است (Ruby, 2016).

البته باید گفت در نیجریه نقش مذهب در انتخاب مناصب سیاسی آنگونه که از قانون اساسی این کشور بر می‌آید محلی از اعراب ندارد. بنابراین حضور اهل تسنن در ساختار قدرت به صرف اهل تسنن بودن این مسلمانان مهم است و گر نه تاثیر بر کل جامعه نیجریه از سوی یک جریان خاص بعید است. زیرا که جامعه نیجریه نشان داده است که در انتقال قدرت بر مبنای مذهب معمولاً به سمت مناقشات مذهبی سیر کرده است که کشور را درگیر بحران‌های طولی کرده و هنوز نیز این رویه در نیجریه وجود دارد. وجود گروه‌های تروریستی همچون بوکو حرام حاکی از نتیجه سلبی این ارتباط است.

روابط اهل سنت نیجریه با عربستان و دیگر کشورهای عربی

روابط مسلمانان کشور نیجریه، به‌ویژه اهل تسنن این کشور، طیفی از اقدامات فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در قالب کمک‌های مالی را با دیگر کشورهای شامل می‌شود. گاه جمعیت زیاد اهل تسنن همچون یک لابی در روابط دولت نیجریه با کشورهای مسلمان و از جمله اعراب نقش بازی می‌کند و گاه حتی در بخش‌هایی مانع این روابط می‌شود. نمونه این وضعیت بحث‌هایی بود که راجع به عضویت نیجریه در اتحاد نظامی کشورهای اسلامی ضد تروریسم صورت گرفت. عربستان خواهان الحاق نیجریه به این اتحاد بود. در حالی که در داخل نیجریه این عضویت را به شکاف بین شیعه و سنی ربط دادند تا از این نیروی نظامی در راستای کشتار وسیع شیعیان نیجریه بعدها استفاده شود که از نظر این اتحاد در حکم تروریست بودند (Goodenough, 2015).

در حوزه فرهنگی و آموزشی، اهل تسنن نیز روابطی با کشورهای عربی داشته‌اند. سنی‌های این کشور، دانشگاه‌های کشورهای سودان، مصر، عربستان و مالزی را برای ادامه تحصیل ترجیح می‌دهند. گاه سطح روابط صرفاً در میان شخصیت‌های مطرح اهل تسنن نیجریه با دیگر کشورها است. به عنوان نمونه شیخ یوسف عبداللهی از جمله رهبران مطرح اهل سنت نیجریه است که به اغلب کشورهای عربی، و به‌ویژه عربستان مسافرت کرده است. عربستان علاوه بر روابط دانشجویی، کمک‌های دیگری نیز به اهل تسنن نیجریه به‌ویژه در ساخت بناهای مذهبی کرده است. کمک‌های سفیر عربستان به سلطان سوکوتو که از اهل تسنن است، برای ساخت و ترمیم بناهای مذهبی در این راستا است (vanguard, 2017).

در سال ۲۰۱۵ عربستان سعودی ۱۱۵ میلیارد دلار را برای کمک به ۹۰ کشور جهان اختصاص داد. عمده این مبلغ به کشورهای اسلامی در راستای توسعه مراکز و مدارس مذهبی بوده است. اهل تسنن نیجریه به‌ویژه در حوزه بازسازی مدارس و کمک‌های غذایی از جمله دریافت کنندگان این کمک‌ها بوده‌اند (Swan, 2016). بوکو حرام جریانی که زیر گروه اهل تسنن نیجریه است، روابط عمیقی با عربستان دارد. در واقع کمک‌های عربستان به پاگیری این گروه انجامید. ابوبکر گومی از مروجین فرقه مالکی در شمال نیجریه، رهبر گروه تروریستی بوکو حرام یکی از قاضیان برجسته و مروجان مذهبی نیجریه است که روابط دائمی و خوبی با ریاض دارد و عضو شورای مشورتی دانشگاه اسلامی عربستان سعودی در مدینه است که جایزه 'ملک فیصل' را در سال ۱۹۸۷ دریافت کرده است. بیشتر افرادی که در این گروه فعال هستند، از فارغ التحصیلان اهل تسنن نیجریه می‌باشند که در دانشگاه‌های عربستان گرایش سلفی پیدا کرده‌اند (Feierstein, 2017: 7-9).

جریان ازاله که قبلاً گفته شد از نهادهای اهل تسنن است، مورد حمایت مالی عربستان برای تشدید برخورد با صوفیه است. جعفر محمود آدم در این فرقه روابط دوستانه‌ای با رژیم عربستان

دارد. وی مورد حمایت مالی خیریه‌ای به نام المنقضه الاسلامیه و الاعتماد در لندن است که وابستگی مالی عمیقی به عربستان دارد (Arab news, 2015). امام جماعت مدینه نیز به سلطان ایالت سوکوتو نیجریه قول کمک‌های بیشتر عربستان به این ایالت را داد. ابوبکر سلطان سوکوتو نیز که از اهل تسنن و رئیس شورای عالی امور اسلامی است، عربستان را کشوری تاثیرگذار در نیجریه دانست (Auge, 2020). بخشی از روابط اهل تسنن نیجریه با قطر به گروه بوکو حرام مرتبط است که با حمایت مالی قطر مریدان پاکستانی که قبلا در سومالی بودند را به نیجریه آورده تا به گسترش سلفی‌گری در بین اهل تسنن این کشور دامن زند. با این حال روابط دو کشور قطر و امارات با نیجریه بیشتر بر مولفه اقتصادی، شامل انرژی و سرمایه‌گذاری متمرکز است. چه اینکه قطر در سال ۲۰۱۳ سفارت خود را در آبوja پایتخت این کشور گشود. امارات نیز کمیسیون تجاری مشترکی با این کشور در سال ۲۰۱۴ در دبی افتتاح کرد که بیشتر بر محور سرمایه‌گذاری در نفت نیجریه بود (Thurston, 2016).

روابط اهل تسنن با شیعیان و مسیحی‌ها

روابط اهل تسنن نیجریه با دیگر فرقه‌ها و مذاهب این کشور متأثر از دو عنصر داخلی و خارجی است. در این زمینه رابطه با شیعیان و مسیحیان برجسته است. روابط شیعیان و اهل تسنن نیجریه روند بدون نوسانی در این کشور نداشته است. در ایالت سوکوتو اختلافاتی بین این دو جریان وجود دارد که گاه به تنش‌های خشونت‌آمیز منجر شده است. در سال ۲۰۰۷ در مناطق شمالی این کشور یکی از علمای اهل تسنن به نام امام عمر دانمایشیا^۱ تنش‌های میان این دو جریان را در سوکوتو افزایش داد و منجر به حمله گروه‌هایی از اهل تسنن به مراکز شیعیان به‌ویژه حسینیه بقیه‌الله شد. در نتیجه شیعیان مراکز مربوط به خود را به ایالتی که زکزاکای ساکن آن بود منتقل کردند (Sobowale, 2019).

حمله انتحاری به شیعیان در محل سکونت زکزاکای در شهر زاریا در ایالت کودانا توسط برخی گروه‌های سنی و به‌ویژه بوکو حرام به گردن گرفته شد. در ۱۲ اکتبر ۲۰۱۶ در مراسم روز عاشورای شیعیان این کشور برخوردهای خشن را از سوی نیروهای نظامی نیجریه و گروه‌هایی از اهل تسنن به همراه آورد که منجر به کشته شدن یازده نفر گردید. جنبش اسلامی در نیجریه، بزرگ‌ترین سازمان شیعی این کشور، افراطیون سنی که مورد حمایت حکومت بودند را عامل این کشتار و آتش‌سوزی و تخریب منازل و مراکز تجاری شیعیان دانست (Montclos, 2018: 23-24).

بوکو حرام جریان افراطی سلفی بیشترین تنش‌ها را با شیعیان نیجریه داشته است. رئیس

جماعت علمای اهل سنت عراق اظهار داشته است که دولت نیجریه با استفاده از بوکوحرام به خشونت بر علیه شیعیان این کشور می‌پردازد. دکتر محمد ثانی عمر در ایالت کانو نیز به این ارتباط حکومت با گروه‌های اهل تسنن جهت برخورد با شیعیان اذعان کرده است که اهل سنت تلاش مستمر و پرباری در جهت جلوگیری از گسترش شیعه و سنی انجام داده‌اند. وی در مصاحبه خود اذعان کرده است کشورهای عربستان و سودان علما اهل تسنن نیجریه را آموزش داده تا از طریق مدارس دینی مانع گرایش به تشیع شوند. محمد ثانی حوزه‌های علمیه ایران و تجار لبنانی را حامیان اصلی شیعیان نیجریه در برابر اهل تسنن این کشور می‌داند (Abdullahi, 2019:7-9). در واقع گفته‌های محمد ثانی حاکی از آن است که نوع روابط تشیع و اهل تسنن در نیجریه از خارج از مرزهای این کشور جهت‌دهی می‌شود و ایران و عربستان در این زمینه با هم در رقابت هستند.

حکومت نیجریه نیز به عنوان متغیری میانه بر این روابط تاثیر گذاشته است. با توجه به وابستگی‌های مالی نیجریه به رژیم عربستان، به نظر می‌رسد دولت این کشور به نیابت از عربستان به سرکوب شیعیان و دستگیری رهبر آن‌ها، شیخ ابراهیم زکزاکی مبادرت کرده است. سرکوب شیعیان در ۲۰۱۶ که بنا بر برخی آمارها تا هزار نفر کشته بر جای گذاشت، از آن رو صورت گرفت که نیجریه در حال پیوستن به ائتلاف عربی ضد تروریسم به رهبری عربستان بود. در حالی که عربستان بزرگترین جریان افراطی الهام‌بخش به گروه‌های تروریستی، از جمله بوکو حرام است. با این حال باتل اوهایون^۱ تنش بین زکزاکی و حکومت نیجریه را ناشی از اختلافات بین شیعه و سنی این کشور نمی‌داند. در حالی که در ایستر^۲ از پژوهشگران مرکز ایندپندنت معتقد است تنش بین روابط اهل سنت و نیجریه به تنش بین رژیم عربستان و ایران برمی‌گردد و دولت نیجریه به نیابت از عربستان و با همسویی اهل تسنن این کشور در جنگی نیابتی با شیعیان این کشور وارد شده است. در حالی که زکزاکی نیز که تحصیل کرده ایران است، مورد حمایت دولت ایران می‌باشد (Shia news, 2017).

در ایستر معتقد است روابط اهل تسنن و تشیع نیجریه نه تنها متأثر از شرایط داخلی نیجریه است بلکه بستگی به مناسبات ایران و عربستان در خاورمیانه دارد. از نظر وی حکومت سکولار و وجود جمعیت زیاد مسیحی، چندان شکاف بین سنی و شیعه در این کشور را برجسته نمی‌کند که آن را صرفاً متأثر از عوامل داخلی دانست. گروه‌های سنی معمولاً سابقه بیشتری برای تلاش در راستای ایجاد یک حکومت اسلامی در مقایسه با شیعیان نیجریه داشته‌اند. وی اظهار می‌کند عربستان و قطر به عنوان حامیان مخالفین اسد اکنون در بحران سوریه که با حمایت ایران و روسیه از اسد همراه بوده است، در حال شکست هستند. از این رو در آینده باید شاهد تنش‌های بیشتری در روابط

1. Bat-el Ohayon
2. Draitser

شیعه و سنی در نیجریه باشیم و عربستان به تلافی از حمایت‌های ایران در بحران سوریه، حکومت نیجریه و اهل تسنن این کشور را بر ضد شیعیان نیجریه تحریک می‌کند (Runsewe, 2015). با این حال به نظر می‌رسد رژیم عربستان متأثر از بحران سوریه و یمن در حال بسط دادن شکل‌گیری جبهه بر علیه ایران به فراتر از غرب آسیا است و روابط شیعیان نیجریه و اهل تسنن این کشور یکی از این صحنه‌ها است.

تعامل اهل تسنن با مسیحیان نیجریه نیز متأثر از دو عامل حکومت و مولفه‌های اسلامی به‌ویژه حجاب است. جریان‌های اهل تسنن نسبت به رویکرد مسیحیان این کشور درباره مساله حجاب انتقاداتی دارند. در این زمینه جریان انصارالدین مخالف منشور انجمن مسیحیان نیجریه در ایالت اسان هستند که نسبت به منع حجاب دانش‌آموزان در مدارس دولتی این ایالت اعتراض کرده‌اند. طرح تفکیک مدارس مسلمانان و مسیحیان در ارتباط با حجاب نیز مورد اعتراض اهل تسنن نیجریه قرار گرفت. این در حالی بود که مسیحیان این کشور در حمایت از این تفکیک اعتراض مسالمت‌آمیزی ترتیب داده بودند (Oconnell, 2016).¹

گاه انتقال قدرت سیاسی در این کشور بستری برای خشونت مسیحیان بر علیه مسلمانان و به‌ویژه اهل تسنن شده است. انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۱۱ عرصه چنین خشونت‌هایی بود. اعتراض به نتیجه انتخابات این کشور بهانه‌ای به دست گروه‌های تندروی مسیحی داد تا به قتل عام مسلمانان این کشور پردازند. در جریان این درگیری‌ها ۵۰ نفر کشته و ۲۷۰ نفر مجروح و ۱۵ هزار نفر هم آواره شده‌اند. با انتخاب گودلاک جاناتان از مسیحیان جنوب، شمال مسلمان نشین و در راس آن گروه‌های اهل تسنن تقلب در انتخابات را مطرح کردند. این اعتراض از آن رو بود که گروه‌های سنی نه تنها خواهان اجرای شریعت اسلامی در ایالت‌های شمالی بودند، بلکه خواهان گسترش این شریعت به کل سرزمین نیجریه بودند. محمد یوسف از اهل تسنن حامی این رویه است. ایالت پلاتو یکی از صحنه‌های درگیری بود که گروه‌های تندرو سنی مردم را تحریک کردند (Sach, 2017).

این روابط تنش‌آمیز بین مسلمانان، به‌ویژه اهل تسنن و مسیحیان تا آن درجه رسید که برخی از رهبران مذهبی اقدام به ایجاد دینی تلفیقی از مسیحیت و اسلام کردند و به نوعی آئین جدیدی را بنا نهادند. ساکا در دهه هشتم قرن گذشته «کریسلام» یک فرقه دینی را ایجاد کرد که مرکز آن در اوکی تیود است. پیام مرکز اوکی تیود این است که هیچ نوع اختلاف غیرقابل حلی میان اسلام و مسیحیت وجود ندارد. ظهور چنین فرقه‌ای حاکی از روابط تنش‌آمیز بین مسلمانان و به‌ویژه اهل

1. <http://www.mintpressnews.com/saudi-arabia-takes-proxy-war-with-iran-to-nigeria-as-shias-are-brutalized/212629/>

تسنن نیجریه با مسیحیان است. با این حال گروه‌های اهل تسنن این فرقه را یک انحراف می‌دانند (Byman, 2013).

گروه‌های اهل تسنن که اغلب از قومیت فولانی‌ها و هاساها هستند، بیشترین تنش را با مسیحیان این کشور داشته‌اند. در عرصه سیاست ملی، گروه‌های مسیحی نگران این هستند که تاکید گروه‌های اسلام‌گرای سنی بر اجرای شریعت در آخر منجر به کنترل حکومت فدرال به دست آن‌ها شود و به اسلامیزه کردن نهادهای سیاسی مبادرت کنند. این در حالی است که اهل تسنن این کشور در ایالت‌های شمالی به شدت مخالف غربی‌سازی کشور به‌ویژه در ارتباط با نهادهای آموزشی هستند. مسیحیان معتقدند که حکومت فدرال با پذیرش این طرح که شریعت اسلامی در ایالت‌های شمالی این کشور اجرا شود، قدم در مسیر سیاسی کردن مذهب برداشته‌اند، چیزی که در قانون اساسی نیجریه منع شده است. یک نتیجه این روند ظهور گروه‌های افراطی همچون بوکو حرام است. از نظر مسیحیان تلاش‌های گروه‌های سنی مسلک برای احیای شریعت چیزی جز محدود کردن مسیحیان حتی در خود ایالت‌هایی که اکثریت را دارند، معنی نمی‌دهد (Ochonu, 2017).

نتیجه

گروه‌های سنی اسلام‌گرا به نظر می‌رسد در نیجریه در سطوح ایالتی توان عرض اندام بیشتری دارند. در واقع نظام فدرالی میزانی از قدرت را به اهل تسنن و گروه‌های مرتبط با آن‌ها را داده تا در مناطق خود صاحب نفوذ باشند. با این حال گاه متاثر از عامل تنش‌های مذهبی، این شرایط فراهم می‌شود که دولت مرکزی با تحریک مسیحیان به سرکوب آن‌ها اقدام کند. ظهور گروه تروریستی بوکو حرام و انتساب آن به اهل تسنن سبب شده هم مسیحیان و هم دولت مرکزی در جبهه واحدی در تقابل با گروه‌های سنی اسلام‌گرا قرار گیرند. این وجود اکثریت اهل تسنن وزنه‌ای در روابط نیجریه و خود آن‌ها با دیگر کشورها، از جمله عربستان است. با توجه به اینکه این گروه‌های حامی اجرای شریعت اسلامی در کل سرزمین نیجریه هستند و در این زمینه نیز گروه‌هایی تشکیل داده‌اند، به نظر می‌رسد، در آینده دولت نیجریه با همسویی دیگر مذاهب از جمله مسیحیت، روابط تنش‌آمیزی با آن‌ها داشته باشد و تنش‌های مذهبی همچنان مساله لاینحل این کشور باقی بماند. تاکید گروه‌های سنی بر منع تعلیمات غربی و حتی کاربرد خشونت بر علیه این تعلیمات به‌ویژه از سوی بوکو حرام، حتی می‌تواند در عرصه خارجی دو صف موافق و مخالف این روند را پدید آورد و دولت فدرال این کشور بازیگر نیابتی این اختلافات و موافقان و مخالفان آن‌ها شود. در این میان شیعیان این کشور که جمعیت محدودی در برابر سایر مذاهب دارند، به نظر می‌رسد هم از سوی اهل تسنن و هم از

سوی مسیحیان مورد آزار قرار گیرند. بازداشت‌های مکرر شیخ ابراهیم زکزاکی گویای این واقعیت است. حمایت‌های عربستان از گروه‌های سنی در تقابل با شیعیان این کشور و تلقی آن‌ها به عنوان تروریسم، به نظر می‌آید که نیجریه را نیز عرصه جنگ نیابتی بین کشورهای اسلامی کند که عربستان با حمایت‌های مالی خود به گسترش و عمق آن کمک می‌کند، یا این استدلال که ایران نیز در مقابل از شیعیان نیجریه در مقابل اهل تسنن حمایت می‌کند.

- Abdullahi, Muhammad Maigari (2019). "The Spread of Shi'a and Its Activities in Nigeria", Journal of Islamic studies and humanities, Vol.4. No.1. Pp. 27-51.
- Abdussalam, Abdulganiy Abimbola (2012) "Muslims of Kwara State: A Survey", <http://www3.qeh.ox.ac.uk/pdf/nrn/BP3Abdussalam.pdf>.
- Adam, Muhammad (2012). "Survey of Muslim groups in plateau state of Nigeria", <https://www.qeh.ox.ac.uk/sites/www.odid.ox.ac.uk/files/BP4Modibbo.pdf>
- Afolabi, Oluwaseun (2017). "The role of religion in Nigerian politics and its sustainability for political development", <http://www.netjournals.org/pdf/NJSS/2015/2/15-018.pdf>
- Aliyu, Muhammad (2015). "The Challenges of Islamic Organisations in Nigeria (1960-2010)", https://www.academia.edu/8410460/The_Challenges_of_Islamic_Organisationns_in_Nigeria_1_960_2010
- Alkali, Muhammad Nur (2016). "Overview of Islamic Actors in Northeastern Nigeria", https://www.researchgate.net/publication/268435905_Overview_Of_Islamic_Actors_In_Northeastern_Nigeria
- Arab News (2015). "Saudi Arabia donated \$115 billion to help 90 countries", <https://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/815851>
- Auge, Benjamin (2020). "Saudi Arabia foreign policy in Africa: vectors and objectives", https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/saudi_arabias_policy_in_africa_-_vectors_and_objectives.pdf
- Barkindo, Atta (2014). "Nigeria: Investigating common narratives of violent conflict in Nasarawa State", https://www.academia.edu/29348719/Nigeria_Investigating_common_narratives_of_violent_conflict_in_Nasarawa_State
- Byman, Daniel (2013). "Osun: Ansar-ud-deen Society Warns CAN Against Opposition To Hijab-Wearing Pupils", <https://www.informationng.com/2013/10/osun-ansar-ud-deen-society-warns-can-against-opposition-to-hijab-wearing-pupils.html>
- Campbell, John (2014). "Boko Haram: origins, challenges and responses", <https://css.ethz.ch/en/services/digital-library/publications/publication.html/184795>
- Canci, Haldun (2016). "Ethnic and religious crises in Nigeria", <https://www.accord.org.za/ajcr-issues/ethnic-religious-crises-nigeria/>
- CIA factbook (2020). "Nigeria", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2122.html>
- Fakude, Thembeisa (2015). "New Era in Nigerian Politics", <https://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/04/20154157454950346.html>
- Falola, Toyin (2016). "Islam and politics In Nigeria", <https://www.e-ir.info/2016/07/29/islam-and-politics-in-nigeria/>
- Faltun, John (2020). "The impact of ethnic and religious diversity on Nigeria's development

- Priorities”, <https://s3.amazonaws.com/berkley-center/200201ImpactEthnicReligiousDiversityNigeriasDevelopmentPrioritiesPolicyBrief.pdf>
- Feierstein, Gerald (2017). “The Fight for Africa: The New Focus of the Saudi-Iranian Rivalry”, https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PF2_Feierstein_AfricaSaudiIran_web_4.pdf
 - Goodenough, Patrick (2015). “Nigerians Elect Muslim Former Military Dictator as President”, <https://www.cnsnews.com/news/article/patrick-goodenough/nigerians-elect-muslim-former-military-dictator-president>
 - Ibrahim, Mohammad (2012). “Muslims of Benue State: A Survey”, <https://www.qeh.ox.ac.uk/sites/www.odid.ox.ac.uk/files/BP8Ibrahim.pdf>
 - Index mundi (2021). “Nigeria Government type”, https://www.indexmundi.com/nigeria/government_type.html
 - Index mundi (2021). “Nigeria Political parties and leaders”, https://www.indexmundi.com/nigeria/political_parties_and_leaders.html
 - International Religious Freedom Report, Nigeria 2014 International religious freedom report, 2014,
 - Jimba, Moshood Mahmood (2012) “Muslims of Kogi State: A Survey”, <http://www3.qeh.ox.ac.uk/pdf/nm/BP2Jimba.pdf>.
 - Karmel, Shin (2018). “Nigeria: country profile”, http://rlp.hds.harvard.edu/files/hds-rlp/files/nigeria_country_profile_1.pdf
 - Lewis, Peter (2012). “Islam, Protest, and Conflict in Nigeria”, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/anotes_0212.pdf
 - Montclos, Marc-Antoine Pérouse de (2018). “Boko Haram and politics: From insurgency to terrorism”, https://horizon.documentation.ird.fr/exl-doc/pleins_textes/divers15-04/010064363.pdf
 - O’Connell, Kit (2016). “Saudi Arabia Takes Proxy War with Iran to Nigeria as Shias Are Brutalized”, <https://www.mintpressnews.com/saudi-arabia-takes-proxy-war-with-iran-to-nigeria-as-shias-are-brutalized/212629/>
 - Ochonu, Moses (2017). “The roots of Nigeria’s religious and ethnic conflict”, <https://www.pri.org/stories/2014-03-10/roots-nigerias-religious-and-ethnic-conflict>
 - OECD Report (2016). “West Africa Gateway: Nigeria”, http://www.oecd.org/swac/publications/Nigeria_e-version_en_light.pdf
 - Omotola, Shola (2013). “Nigerian Parties and Political Ideology” Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences, Vol 1, No 3, 612-634
 - Ostien, Philip (2017). “A Survey of the Muslims of Nigeria’s North Central Geopolitical Zone”, <https://www.qeh.ox.ac.uk/sites/www.odid.ox.ac.uk/files/WP1Ostien.pdf>
 - Paden, John (2015). “Religion and Conflict in Nigeria”, <https://www.usip.org/sites/default/files/SR359-Religion-and-Conflict-in-Nigeria.pdf>

- Pate, Amy (2015), “Boko Haram: An Assessment of Strengths, Vulnerabilities, and Policy Options”, <https://start.umd.edu/publication/boko-haram-assessment-strengths-vulnerabilities-and-policy-options>
- Ruby, Robert (2016). “Nigeria’s Presidential Election: The Christian-Muslim Divide”, <https://www.pewforum.org/2007/03/21/nigerias-presidential-election-the-christian-muslim-divide/>
- Runsewe, Oreoluwa (2015). “Here’s some background on Shiite and Sunni relations in Nigeria”, <https://venturesafrica.com/141489/>
- Sach, Rill (2017). “Will Sunni-Shia tensions spread to Nigeria?” <https://centerforsecuritypolicy.org/will-sunni-shia-tensions-spread-to-nigeria/>
- Sampson, Isaac (2017). “Religion and the Nigerian State: Situating the de facto and de jure Frontiers of State–Religion Relations and its Implications for National Security”, <https://academic.oup.com/ojlr/article-abstract/3/2/311/1379483?redirectedFrom=PDF>
- Shia news (2017). “Prominent Iraqi Sunni cleric reveals Nigerian Shiite killings”, <http://www.shia-news.com/en/news/108314>
- Sobowale, Rasheed (2019). “Nigeria: Saudi Arabia Set to Further Improve Relations with Nigeria”, <https://allafrica.com/stories/201909240093.html>
- Stonawski, Margin (2016). “The changing religious composition of Nigeria: causes and implications of demographic divergence”, J. of Modern African Studies, Vol. 54. No. 3. Pp 1-27.
- Swan, Rash (2016). “Why Nigeria Should Not Join the Saudi Arabia Islamic Military Alliance”, <https://www.premiumtimesng.com/opinion/editorial/197317-editorial-why-nigeria-should-not-join-the-saudi-arabia-islamic-military-alliance.html>
- Tahan, wanly (2017). “POPULAR PERCEPTIONS OF SHARI’A LAW IN NIGERIA”, Afrobarometer Briefing Paper No. 58
- Thurston, Alex (2016). “How far does Saudi Arabia’s influence go? Look at Nigeria”, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/10/31/how-far-does-saudi-arabias-influence-go-look-at-nigeria/+&cd=14&hl=en&ct=clnk&gl=ir>
- Thurston, Alex (2017). “The disease is unbelief’: Boko Haram’s religious and political worldview”, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/brookings-analysis-paper_alex-thurston_final_web.pdf
- Timer, Robert (2018). “Muslim Populations in Nigeria”, <http://www.pewforum.org/files/2018/10/Muslimpopulation.pdf>
- Vanguard (2017). “Buhari, Sultan make list of world’s top 50 Muslim leaders” <https://www.vanguardngr.com/2015/10/buhari-sultan-make-list-of-worlds-top-50-muslim-leaders/>

